

Sažetak

Problem pojmovnog određenja organiziranog kriminaliteta u svijetu

1. Uvod

Različite države imaju različiti pristup pojmovnom određenju organiziranog kriminaliteta, koji proizlazi, prije svega, iz različitih pravnih određenja, pravnih sustava i određenja pojedinih konkretnih opisa kaznenih djela. Većina država nema određen pojam organiziranog kriminaliteta jer zbog svoje kompleksnosti uvijek postoji bojaznost preširokog ili preuskog određenja, što onda ili ograničava rad tijela progona ili im daje preširoke mogućnosti zadiranja u temeljna ljudska prava i slobode. Države koje nemaju definiran pojam organiziranog kriminaliteta, to pitanje reguliraju kroz materijalno pravo i opise konkretnih kaznenih djela.

Na XVI kongresu Međunarodnog udruženja za kazneno pravo (ADIP)¹ kod obrade teme „Kaznenopravni sustav suočen s izazovom organiziranog kriminaliteta“, pojavila se dvojba oko pojma organiziranog kriminaliteta, može li se postaviti jedinstvena sveobuhvatna definicija ili je to nemoguće, pa se treba usredotočiti na opisni pojam s određenim značajkama, odnosno treba li ga definirati prema značajkama, obilježjima ili prema vrstama kaznenih djela. Izneseno je i mišljenje da je operativna, praktična definicija pojma organiziranog kriminaliteta, s minimumom značajki za identifikaciju, nužna zbog potrebe za harmonizaciju i suradnjom svih tijela odgovornih za suzbijanje organiziranog kriminaliteta, kako na nacionalnoj tako i na međunarodnoj razini. Na istom kongresu istaknuto je da za definiciju pojma organiziranog kriminaliteta nije toliko važno kolika je zločinačka organizacija, mala ili velika, s dvije ili tri osobe i više, već je bitnije koja kaznena djela te osobe čine.

Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminala potpisana 2000. godine, sredinom prosinca u Palermu, predstavlja temeljne osnove u promicanju suradnje radi učinkovitijeg sprečavanja i suzbijanja transnacionalnog organiziranog kriminaliteta u svijetu. Konvencija definira neke pojmove organiziranog kriminaliteta, zločinačke organizacije, skupine, težak zločin, transnacionalni zločin i drugo, ali ne daje i definiciju samog organiziranog kriminaliteta.

Na međunarodnom području postoji i niz preporuka Vijeća Europe, konvencija, sporazuma, odluka i deklaracija na ovu tematiku, kao što su: Deklaracija i Akcijski plan drugog sastanka na vrhu Vijeća Europe o jačanju stabilnosti u državama članica tog vijeća, donesenog 10.-11. 1997. god. u Strazburu, preporuka o sudjelovanju javnosti u politici suzbijanja kriminala, prevenciji kriminala, kriminalnoj politici u vrijeme promjena, dvadeset glavnih načela u borbi protiv korupcije, zaštiti svjedoka i žrtava kaznenog djela od zastrašivanja i prava obrane, konvenciju o izručenju, Kaznenopravni sporazum o suzbijanju korupcije, konvencija o transferu osuđenih

¹ Kutrović, A., Novoselec, G., Tomašević, S., Gluščić, S. XVI. Kongres ADIP-a, HLJKPP, Zagreb, 2/99.

osoba, Odluka Odbora ministara VE o osnivanju GRECO-a, Građansko pravne konvencija protiv korupcije, Tršćanska deklaracija o borbi protiv organiziranog kriminala, koje također ne donose definiciju organiziranog kriminaliteta.

2. Pregled određivanja pojma organiziranog kriminaliteta u pojedinim zemljama

Pregled pojmovnog određenja organiziranog kriminaliteta u različitim zemljama, možemo podijeliti na zemlje predvodnice na području suzbijanja kriminaliteta, uspješne i tranzicijske zemlje².

2.1. Italija i SAD-e, opeč je poznato, imaju najviše iskustva u suzbijanju organiziranog kriminaliteta i predvodnice su u novim institutima za njihovo suzbijanje

U talijanskom Krivičnom zakonu među kojima su (čl. 416.) postoji definicija kriminalnog udruženja mafijskog tipa, iz čijeg sadržaja je vidljivo da takvo udruženje čine najmanje tri ili više osoba, koje koriste veze osnovane na zastrašivanju, prinudi i zakonu šutnje koji iz toga proizlazi za dijela usredotočena na direktno ili indirektno upravljanje ili kontrolu gospodarskih djelatnosti, koncesija ovlaštenja, tendera i javnih službi ili za postizanje nelegalnih profita za sebe ili druge osobe. Dalje pojašnjava da se mafijskim udruženjem može nazvati organizacija koja se služi: metodama zastrašivanja, udruživanjem, podjarmljivanjem ili solidarnošću radi ostvarivanja ciljeva: upravljanja i kontrole raznim gospodarskim djelatnostima, koncesijama, zakupom, dobivanjem trgovinskih zastupstva i dr., ne zakonite dobiti i gospodarske povoljnosti za sebe i druge, sprečavanja ili u potpunosti onemogućavanja slobodnog glasovanja. Sva imovina se može oduzeti i poništiti sve dobivene dozvole.

Američka definicija organiziranog kriminaliteta podrazumijeva kriminalno djelovanje dviju ili više osoba, sa svrhom uspostave monopola na nekom geografskom području, u kriminalnoj djelatnosti koja donosi dobitak ili stalni financijski dohodak, uz upotrebu zastrašivanja, teroriziranja ili nasilja nad onima koji se suprotstavljaju njegovom razvoju, uz potkupljivanje javnih djelatnika, čije je sudjelovanje nužno za daljnji ilegalni postanak i razvoj kriminalne djelatnosti. FBI-a smatra da je organizirani kriminalitet dugotrajno udruživanje, s čvrstom, samoodržavajućom organizacijskom strukturom, koja se temelji, djeluje i postiže strahom i korupcijom, a motivirana je pohlepom za postizanjem dobitka i moći. Stručnjaci DEA-e definirali su organizirani kriminalitet kao ilegalne djelatnosti kojima se bave strukturirane, kriminalne grupe, čija primarna djelatnost uključuje kršenje krivičnih zakona, tijekom nekog vremena, radi profita.

2.2. Nekoliko zemalja Evropske unije, koje imaju dobro razvijen sustav za suzbijanje organiziranog kriminaliteta, među kojima i Njemačka i Austrija sa sličnim krojenima pravnog uređenja kao i Hrvatska

² O tome šire: Sačić, Ž. Organizirani kriminalitet u Hrvatskoj. Zagreb: MUP, 1997.

National Criminal Intelligence Service u Engleskoj, obzirom ne postoji pravna definicija, razvila je radnu kriminalističku definiciju organiziranog kriminaliteta, koja kaže da organizirani kriminalitet čini svako udruženje ili skupina osoba, koje su udružene radi trajnog protuzakonitog djelovanja, s glavanom svrhom stjecanja povećanja financijske dobiti, bez poštovanja zakona ili međunarodnih granica. Glavna obilježja organiziranog kriminaliteta koja proizlaze iz navedene radne definicije su: zajedničko djelovanje više osoba, glavna svrha kriminalne djelatnosti je financijska dobit, kriminalna djelatnost se planira kao trajna i dugoročna djelatnost, kriminalne djelatnosti prelaze granice jedne države, raznovrstan i velik opseg djelovanja, prelijevanje nezakonito ostvarene dobiti u legalne gospodarske djelatnosti, poseban odnos između članova i šefov s posebnim pravilima ponašanja.

U Nizozemskoj, obzirom nema pravne definicije, poradi prepoznavanja organiziranog kriminaliteta, policija je razvila kriterije i to su: kriminalno udruženje obilježava hijerarhijska struktura građena na podjeli posla i odgovornosti, upotreba internog sustava sankcija, upotreba nasilja, potkupljivanje državnih službenika u svim dijelovima državne vlasti, usmjeravanje ilegalno stečene dobiti u legalne tokove, djelatnost udruženja je usmjerena na dugoročno razdoblje, kriminalna djelovanja veoma različitim načinima, počinjenjem različitih kaznenih dijela. Zanimljiva je i Nizozemska operativna definicija organiziranog kriminaliteta, koja je razvijena u novije vrijeme, koja glasi: Grupa kojoj je primarni cilj stjecanje nelegalnog profita, koja čini kaznena djela sustavno, s ozbiljnim posljedicama za društvo, koja je u stanju uspješno zaštititi svoje aktivnosti posebice kroz spremnost upotrebe fizičkog nasilja ili kroz korupciju - „Kriminalci koji razmišljaju kao poslovni ljudi“. Pored ove definicije postoji i druga operativna definicija organizacijskog kriminaliteta, koja glasi: Kada članovi legalnih kompanija (poslovnih sustava) sudjeluju u kriminalnim aktivnostima iako njihova poslovna djelatnost sama za sebe ne predstavlja kazneno djelo i nije kriminalna - „Poslovni ljudi koji razmišljaju kao kriminalci“.

Radna skupina osnovana u Njemačkoj iz razloga definiranja organiziranog kriminaliteta, kako pravna definicija ne postoji, usuglasila se da je organizirani kriminalitet plansko izvršenje kaznenih dijela sa svrhom postizanja dobiti ili moći, koja su pojedinačno ili sveukupno od velikog značenja, a u kojima na osnovu podijele na dulje ili neodređeno vrijeme sudjeluje više od dva sudionika: koristeći specijalizirane zanatske vještine ili strukture slične poslovdstvenim primjenjujući nasilje ili druga sredstva zastrašivanja, ili u sprezi s politikom, medijima, javnom upravom, pravosuđem ili gospodarstvom. Vidljiva su dva dijela definicije, opći dio (općenita obilježja) i posebni dio (posebna obilježja). U općenita obilježja spadaju: kaznena djela koja su pojedinačno ili sveukupno od velikog značaja, sa svrhom stjecanja dobiti ili moći, na dulje ili neodređeno vrijeme, podjela posla, zajedničko djelovanje više od dva sudionika, plansko izvršenje, a u posebna obilježja spadaju: korištenje specijaliziranih zanatskih vještina ili struktura sličnih poslovdstvenim, primjena nasilja ili drugih sredstva zastrašivanja, sprega s politikom, medijima, javnom upravom, pravosuđem ili gospodarstvom. Da bi sa sigurnošću potvrdili postojanje organiziranog kriminaliteta, moraju se u nekoj kriminalnoj djelatnosti steći općenita obilježja i najmanje jedno posebno obilježje organiziranog kriminaliteta. Postoji i stajalište o pojedinim kaznenim djelima koja ukazuju na postojanje organiziranog kriminaliteta.

Austrija također nema zakonski definiran pojam organiziranog kriminaliteta, ali u austrijskom SPG (čl. 16.), sugerira zaključak da organizirani kriminalitet čine tri ili više osoba, povezanih u kriminalnoj organizaciji, s namjerom dugotrajnog činjenja kaznenih dijela. Pojam kriminalna organizacija određen je u članku 278 a. Krivičnog

zakona, a razumijeva povezanost većeg broja osoba, čija svrha je djelatnost usmjerena na činjenje delikata u dužem periodu, pri čemu se drži da je kriminalna organizacija kvalitativno različita od bande, jer je označuje viša razina organiziranosti i hijerarhije, spajanjem većeg broja ljudi, zbog ostvarenja, podjelom zadaća, zajedničkog kriminalnog cilja. U dvojbenim slučajevima njihova kriminalistička praksa, traži pomoć u tumačenju sastavnica njemačke definicije pojma organiziranog kriminaliteta i tamo danih objašnjenja indikatora postojanja pojavnih oblika kaznenih dijela u svezi s organiziranim kriminalitetom, kao i glede nomenklature kaznenih dijela iz zone interesa organiziranog kriminaliteta.

2.3. Nekoliko tranzicijskih zemalja sa sličnim problemima u razvijanju pravnog sustava i metoda za suzbijanje organiziranog kriminaliteta, kao i Hrvatska

Iako ne postoji definicija u Kaznenom zakonu Mađarske stoji, da kriminalno udruženje postoji ako dvije ili više osoba čine kriminalna djela na organizirani način ili imaju namjeru to učiniti. Mađarska sudska praksa smatra organiziranim kriminalitetom specifično izvršenje dobro planiranih i profesionalno izvedenih kaznenih dijela u grupama i organizacijama, koje su hijerarhijski strukturirane, tajno vođene, s izvršenjem kriminalne djelatnosti u dužem trajanju, specijalizirana za izvršenje pojedinih vrsta kaznenih dijela, uključivši i ubojstva, te povezane sa sličnim kriminalnim udruženjima izvan Mađarske, glede postignuća financijske dobiti.

U članku 1. Ukrajinskog Zakona o organizacijsko pravnoj osnovi borbe protiv organiziranog kriminaliteta, objašnjava da se pod organiziranim kriminalitetom podrazumijevaju svi prijestupi, koji se počinju u svezi sa stvaranjem i djelatnošću organiziranih prestupničkih grupa. Oblike i obilježja tih prijestupa, kao i kriminalističko pravna sredstva koja se tiču osoba koje su takve prijestupe počinile, utvrđuje Krivični zakon Ukrajine.

U Ruskoj Federaciji određuje se da organizirani kriminalitet obuhvaća stvaranje i funkcioniranje organiziranih kriminalnih grupa, čije su kriminalne djelatnosti trajno usmjerene na činjenje kaznenih dijela radi ostvarivanja financijske dobiti.

Poljska kriminalistička praksa pod pojmom organiziranog kriminaliteta, razumijeva: kriminalno djelovanje zločinačke organizacije, čiji je cilj ostvarivanje financijske dobiti izvršenjem različitih kaznenih dijela, uz korištenje metoda podmićivanja, zastrašivanja, ucjenjivanja i otvorenog oružanog nasilja.

3. Preporuka

Kao što je vidljivo, bez obzira kojoj od navedenih grupacija pripadale, samo u nekoliko zemalja postoji pravna, zakonska definicija organiziranog kriminaliteta, dok većina zemalja ima radnu, operativnu definiciju, indikatore ili katalog kaznenih dijela koji upućuju na postojanje organiziranog kriminaliteta. Ipak, jasno je da upravo zemlje koje su naznačene kao predvodnice u borbi protiv organiziranog kriminaliteta imaju zakonsko, jasno njegovo pojmovno određenje, što je logičan početak. Kako se upustiti u suzbijanje nekog fenomena, ako ga nismo niti definirali, možemo li tada uopće znati protiv čega se borimo, što suzbijamo?

Dakle, problem pojmovnog određivanja organiziranog kriminaliteta u svijetu (različitim skupinama zemalja) leži u nepostojanju jasne i jedinstvene definicije organiziranog kriminaliteta, a čemu je uzrok naravno, nejednaki zakonodavni i organizacijski pravni sustavi. Različite međunarodne konvencije upravo bi trebale pridonijeti usklađivanju različitih pravnih sustava i na ovom području. Mnoge zemlje nemaju nikakvo definiranje ovog problema. Ako i ne postoji jasna pravna definicija, dobro je da u pojedinoj zemlji postoji barem kriminalistička, operativna definicija. Ukoliko nema niti takve definicije, određivanje granica organiziranog kriminaliteta u pojedinoj zemlji, može se i dobro je uspostaviti, kroz materijalno i procesno zakonodavstvo. Neki autori, kao Derenčinović³, smatraju da bi postojanje univerzalne definicije pojma organiziranog kriminala možda zadovoljila akademske potrebe za jedinstvenom definicijom, ali ne praktične i pragmatične potrebe kaznenog progona jer se različiti pojavni oblici tzv. tradicionalnog kriminalitet u odnosu na organizirani kriminaliteta pojavljuje kao tzv. sekundarni kriminalitet.

Statističko praćenje organiziranog kriminaliteta, također, znatno se razlikuje u različitim zemljama, čemu je pridonijelo i nepostojanje jedinstvene definicije organiziranog kriminaliteta, ali i različita pravna i organizacijska uređenja. Sve to daje nejasnu i nepotpunu sliku stanja i kretanja organiziranog kriminaliteta na užem i širem području različitih skupina zemalja. Kao prethodno pitanje, zajedničkom europskom, a možebitnom i svjetsko pristupu suzbijanju organiziranog kriminaliteta, u sklopu Europol ili Interpol, trebalo bi izraditi jedinstvenu definiciju organiziranog kriminaliteta i jedinstven način praćenja stanja i kretanja organiziranog kriminaliteta, bez obzira na različito kaznenopravno uređenje kaznenih djela organiziranog kriminaliteta i dopuštenih metoda njegova suzbijanja. Bez jedinstvene definicije organiziranog kriminaliteta nema niti jedinstvenog pristupa njegovom suzbijanju. Takvo jedinstveno definiranje ili barem određivanje granica organiziranog kriminaliteta, neminovno bi dovelo do kvalitetnijeg razumijevanja u međunarodnoj operativnoj suradnji na njegovom suzbijanju, a time i do veće učinkovitosti tijela progona. Za sada se čini ipak da definiranje organiziranog kriminaliteta ostaje u nadležnosti nacionalnih zakonodavstava i potrebnim usklađivanjem s međunarodnim preporukama.

LITERATURA

1. Kutrović, A., Novoselec, G., Tomašević, S., Gluščić, S. XVI. Kongres ADIP-a, HLJKPP, Zagreb, 2/99.
2. Sačić, Ž. Organizirani kriminalitet u Hrvatskoj. Zagreb: MUP, 1997.
3. Cvrtila, Ž. Magistarski rad: „Fleksibilni ustrojstveni oblici kriminalističke policije za suzbijanje organiziranog kriminaliteta“. Zagreb, VPŠ, 2008.
4. Derenčinović, D. Mit (o) korupciji. Zagreb: Nocci, 2001.

OBJAVLJENO U NOVOM INFORMATORU 18.06.08., BROJ: 5663 STR. 11.

³ Derenčinović, D. Mit (o) korupciji. Zagreb: Nocci, 2001.